

Despre misiunea bisericii ortodoxe în postmodernitate

Vorbind despre Biserică și în Biserică – despre rolul și importanța Ei, mai cu seamă în vremurile acestea, postmoderne, am ajuns la multe definiții ce i se dau Bisericii, cu alte cuvinte am ajuns la o teoretizare, la o nuanțare a detaliilor... Nu știu, în schimb, în ce măsură, împlinim în practică cunoștințele teoretice pe care le cunoaștem despre Biserică și dacă le împlinim în Biserică – acolo unde le este locul și rostul!...

Și din cauza acestei stări de fapt există o tensiune: între real și ireal, între istorie și Împărăția Lui Dumnezeu. Sau, mai concret, între idealul creștin: care este viața în Iisus Hristos și viața pământească pe care o ducem cu toții. Rezolvarea acestei antinomii, contradicții nu implică numai acțiunea umană ci și divină. Prin el, omul, a realizat prea puțin în planul sensului și a destinului său. Când singur vrea să se autodivinizeze, să se facă înger de fapt el ajunge fiară.

Omus secundus deus – maximă iluministă și marxistă – este concretizarea acestei căderi. Căutând singur paradisul desăvârșirii a aflat iadul dezumanizării. Tensiunea nu se poate rezolva în sine ci numai în Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

Iar mântuirea noastră se realizează așezându-se sub Revelație, nu deasupra ei. Omul căzut refuză Revelația, el pune condiție Revelației, erezia, produsul subiectivismului demonic, face ce vrea cu Revelația și transmiterea ei prin Biserică. Ei uită că natura Revelației, nu este o sumă de propoziții, de informații, iar înțelegerea mântuirii nu e una gnostică, teoretică.

Se uită că religia creștină nu este rodul căutării omului ci este istoria căutării omului de către Dumnezeu. În Revelație, în această căutare și descoperire, Dumnezeu nu comunică numai adevărul despre El, ci se deschide El Însuși și ne arată condițiile mântuirii în El. Unirea omului cu Dumnezeu este scopul Revelației, deci umanul este uman numai în Dumnezeu. Această înfiere a noastră în Iisus Hristos se realizează în Biserică. Acesta e mesajul Ortodoxiei și puterea ei unică: accesul la duhul înfierii.

Ereziile caută a-și acomoda lor lucrurile Domnului Iisus Hristos, patimile, învierea și chiar trimiterea Duhului Sfânt. Dar se uită, în întinericul ce-i cuprind, că Hristos este însuși $\text{Ὁ μὲγα ἀποστολὸς τοῦ Θεοῦ}$ - marele trimis al Tatălui, după expresia Sf. Grigorie Palama. Căci El Spune: „N-am venit să fac voia mea ci voia tatălui meu, care este în ceruri”. Așadar, cine trimite, cine alege, cine este trimisul? Tatăl trimite pe Duhul: „Cine vă primește pe voi, pe Mine mă primește și cine mă primește pe Mine, primește pe Cele ce M-a trimis pe Mine”. (Matei 11,40) „Și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mângâietor vă va da vouă ca să fie cu voi în veac” (Ioan 14,16). Sfânta Treime este misionară prin însăși trimiterea ei.

Modurile de existență a Lui Dumnezeu se comunică Bisericii, Ea este aleasa și Ea este plină de Treime, spune Sf. Vasile cel Mare: Ea este aleasa și ea trimite. Sfânta Treime este baza, modul structurii funcțiilor Bisericii. Taina coborârii Sfintei Treimi și taina urcării omului la Ea este esența adevărului, concretizat în această realitate divino-umană care este Biserica. A fi creștin, a fi în Biserică înseamnă a fi în Sfânta Treime. Unirea se face prin Sfântul Botez, În Biserică nu în afară de Biserică, după principiul

paulin: Nu ne propovăduim pe noi înșine. Orice propovăduire care rupe pe Hristos de Treime, de Biserică, face din Ea o simplă învățătură umană.

Mântuirea în Biserică este intrarea în comuniune cu Sfânta Treime căci Ea, Biserica este locul și spațiul manifestării Sfântului Treimi. Iar Biserica se manifestă în Sfânta Treime, în care se află nuanțele persoanelor: a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh. De aceea cea mai mică biserică devine Ierusalimul ceresc. Hristos ne mântuiește nu în primul prin învățătura Lui ci în prin Persoana Sa, care a zis: Eu sunt pâinea vieții (Ioan 6,35). De aici rezultă inseparabilitatea operei și învățăturii Lui Iisus Hristos de Persoana Sa, și acesta este un principiu dogmatic. Domnul Iisus Hristos nu a venit să ne dea numai o gnoză, o cunoștință, un cod moral, sau anumite mistere esoterice, El este prezent în Biserică prin Sfintele Taine. Și de aici rezultă aspectul ființial al mântuirii: El ni se dă cu viața Lui, iar mântuirea: este viața noastră în Sfânta Treime după cum Sf. Ap. și Ev. Ioan ține să consemneze în cap. 17. Morala se identifică cu persoana Mântuitorului Iisus Hristos. La fel Revelația nu e o sumă de propoziții sau de doctrine, ea este persoana Lui Iisus Hristos, este viața Sfintei Treimi. Dar acestea sunt în Biserică, ruperea omului de Dumnezeu și de dragostea Lui, prin erezie, este un „pustiu de bine”. „Ei uită că ascultarea și smerenia este modul existenței în sânul Sfintei Treimi”, după cum spune Sf. Siluan Athonitul. Ei uită că Iisus Hristos „trăiește în eternitate în stare de Fiu”, adică de ascultare.

Nu se poate reduce creștinismul la un simplu moralism sau doctrinalism, acestea sunt metode ale misionarismului neoprotestant. Trebuie să înțelegi, să cauți, să afli că dogma nu este doctrinalism iar morala eticism, ci ele, sunt viață, participare la Dumnezeu. Dacă „Bucuria Tatălui și a Fiului este în Duhul Sfânt”, spune Sf. Grigorie Palama, cum tu faci din iconomia lor în Biserică și în Istorie?

După Slăvita Sa Înviere, Mântuitorul se arată ucenicilor și le spune: Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Și puțin mai târziu: „Și iată Eu sunt cu voi în toate zilele până la sfârșitul veacului”. (Matei 28, 19-20). Expresia „toate” arată natura și porunca misiunii. Misiunea se realizează pe baza scripturii și a tradiției liturgice și patristice, căci Iisus Hristos Însuși a zis: „Iar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul” (Ioan 16,13). Conștiința misiunii trebuie lărgită, iar misiunea Bisericii nu a înțeles alegerea ca supremație.

Dumnezeu te alege, nu ca să te înalțe, ci ca să te coboare, prin slujire. Arhiereul, Preotul, Diaconul, credinciosul sunt robii Lui Dumnezeu. (Ep. Romani - 9,10,11). E de luat aminte: Orice dezlegare se face pentru ceilalți, Hristos și-a dat viața pentru toți, suntem aleși, pentru a fi la dispoziția tuturor. În creștinism, alegerea este universală, ucenicii au fost trimiși la toate neamurile. Epistola către Efeseni: este cartea eclesiologică a Bisericii. Prin opera Sa Iisus Hristos recapitulează totul, concentrează totul sub un singur cap: El, și aceasta este marea taină că: „păgânii sunt împreună cu noi martori ai aceleași făgăduințe”. Domnul Hristos rupe peretele vrajbei dintre Israel și păgâni. Aceasta este misiunea Bisericii, marele mister: ea împacă totul și ceea ce este pe orizontal și pe vertical. Misiunea sa este a chemării, a slujirii și împăcării. Referințe speciale avem la Sf. Ap. și Ev. Matei – cap.10 și Luca – cap. 9 din ele rezultă legătura indisolubilă dintre evanghelizare și slujire, Biserica făcând prezentă, ca activitate mântuitoare, prezența Lui Iisus Hristos în lume și în Istorie.

Pe lângă Sfintele Taine (căci astfel avem legătura cu Mântuitorul Hristos), trebuie să se înțeleagă că acest trup al Bisericii este și organizat după concepția paulină, din Epistola către Efeseni. *Ortodoxia și Biserica Romano-catolică au o înțelegere bisericească, eclesială, a credinței, deci obiectivă, ca realizare și plenitudine a Lui Hristos.* Denominațiunile creștine, ereziile istorice înțeleg individualist credința. Se uită, sau nu se înțelege că Biserica poate fi contestată nu numai secularistic (sociologic, ideologii ateiste) ci din interiorul ei, de natură creștină.

Biserica și Iisus Hristos sunt o unitate indisolubilă. Istoria misiunii se identifică cu istoria Bisericii. Istoria ei este relația Lui Dumnezeu cu semenii și invers. Neavând o istorie a misiunii, nu ai o istorie a Bisericii, și atunci, ești doar o simplă adunare, un grup de oameni, o apariție meteoritică, stelară pe scena istoriei și a teologiei. Trebuie să iei aminte, la fel și noi! Relația umanității cu Dumnezeu se înțelege ca *realitate istorico – teandrică și sinergetică.*

Dar mărturisirea în istorie este incomodă pentru societatea bazată pe minciună, înșelăciune și violență. A mărturisi pe Dumnezeu înseamnă a declara război pe viață și pe moarte cu diavolul, a nu mărturisi înseamnă a avea pace cu acesta. Dacă în perioada persecuțiilor, creștinismul era prigonit fiind în afara societății, astăzi se constată o ieșire acesteia din creștinism spre puncte centrifuge ale autoumanizării.

Vocea profetică a Bisericii se aude în istorie, căci nu se concepe, ca propovăduind adevărul să nu mustri păcatul. Glasul ei este aidoma cuvintelor scripturii: „Iată Eu stau la ușă și bat”... Chemarea ei se îndreaptă către toți, și face acest lucru din ziua Cincizecimii, prin vicisitudinile istoriei. Glasul ei străbate veacurile, căci mărturisirea credinței creștine îi aparține doar Ei, în acest fel ajungându-se la o relație simfonică dintre Biserica luptătoare și cea triumfătoare...

Iar acum, după această introducere extinsă și dezvoltată, revenind la subiectul acestui studiu, vom susține și argumenta că *postmodernitatea* constituie stadiul societății actuale, de valorizare excesivă a sinelui uman hipertrofiat, postulând dezvoltarea acestuia în contextul mai larg al noilor cuceriri ale științei și tehnologiei, în spirit secularizant și globalizant. Societatea postmodernă dezvoltă și o cultură postmodernă, adaptată perfect cerințelor ei. Dacă ne vom raporta la definițiile care-i sunt date de către specialiști, vom arăta, împreună cu J. Francois Lyotard, că „postmodernitatea este incredulitatea arătată meta-istoriei”¹. Evident, analiza semantică indică succesiunea firească a postmodernității după modernitate, din care își extrage și sevele. Iar aceasta din urmă s-a definit în contextul mai larg al prefacerilor economice și sociale care au revoluționat mapamondul, odată cu marile descoperiri științifice, făcute posibile în cadrul noilor orânduirii care au transformat din temelii sistemele de conducere aristocratică, feudală, în așa-numitele democrații capitaliste. O eră a modernității, așa cum o gândim astăzi, pornește în plan economic de la mașina cu aburi, de la care a fost deschisă calea tuturor invențiilor tehnicii, prin cercetare științifică asiduă. În plan social, a fost realizată, treptat, sporirea gradului de confort al populației, deși, la început, toate cuceririle amintite au fost accesibile unui număr foarte mic de persoane, raportat la populația planetei. Progresează lent și mijloacele de comunicare, punându-se bazele mass-media prin apariția primelor publicații și a radioului.

¹ Citat de M. Bănică, „*Locul celuilalt*” – *Ortodoxia în modernitate*, Editura Paideia, București, 2007, p. 121.

Deja, această eră socială a suferit modificări structurale profunde, fapt pentru care specialiștii vorbesc de transformarea ei, încetățenindu-se deja termenul de posmodernitate, ca fiind definitiv pentru societatea de astăzi. Notele dominante ale postmodernității sunt date de expansiunea fără precedent a tehnologiei informației, accesul neîngrădit la date și rolul tot mai accentuat deținut de mass-media în formarea personalității umane. În plus, continuă avântul tehnologiilor avansate, asistate de forme de inteligență artificială. Observăm și creșterea de neimaginat a gradului de accesibilitate a oamenilor la noile realizări ale progresului și civilizației contemporane: un procent tot mai mare din populația planetei are acces la tehnologii de ultimă generație.

Un alt factor care încurajează instalarea unei mentalități postmoderne în societate îl constituie progresul economic, generator de bunăstare materială. Acest aspect se constată, mai ales, în țările puternic dezvoltate, neafectate de războaie sau conflicte etnice. Etalonul în această privință este deținut de S.U.A., care, practic, n-au cunoscut desfășurări militare pe teritoriul lor, în ultimii 200 de ani, cu excepția neobișnuitelor acte de terorism din 11 septembrie 2001. La mică distanță, se încadrează aici și țările Uniunii Europene, dar și alte state, precum Japonia sau Australia. Peste tot, postmodernismul s-a instalat pe fondul unui progres fără precedent al bunurilor de consum, asemeni hambarelor pline din Evanghelie (Luca 12, 16-21), în detrimentul culturii spiritului, aflată într-un teribil regres.

1. Factorii definitorii ai postmodernității

a) *Individualismul* presupune cultivarea valorii exagerate a sinelui, în maniera deja experimentată de New Age. Societatea postmodernă îi solicită omului să se afirme cu orice preț, căutând să promoveze cât mai sus, pe scară ierarhică, la nivel economic, politic, cultural etc. Aceasta presupune, în mod necesar, negarea identității primite la naștere, inclusiv în ceea ce privește apartenența religioasă. Tot mai mulți tineri se declară indiferenți față de aspectele tradiționale ale existenței și receptivi față de pseudo-culturi de import. Această goană nesăbuită după avansare socială sau agonisită materială îl transformă pe om în sclavul unei rutine zilnice generatoare de stres și oboseală, privându-l de orice dorință de elevare spirituală, cu excepția unor distracții facile, aflate în *trend*. Omul-mașină este sclavul jocurilor pe computer, al imaginilor comerciale care-l împiedică să gândească liber, conștiința sa fiind amorțită complet de capriciile impuse ale *modei*. Lectura, dezvoltarea imaginației, poezia, lirismul – sunt quasiinexistente. Se pune în valoare *individul* și se abandonează *persoana*. Forța interioară nu se bazează pe echilibru, pe cunoaștere a realităților vieții, pe abandonarea în voia lui Dumnezeu (după Matei 6,33 – *Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate celelalte se vor adăuga vouă*)². Dimpotrivă, forța omului

² De fapt, postmodernii susțin, în mare măsură, teza nietzsche-ană a morții lui Dumnezeu. Referitor la aceasta, ne reține atenția o afirmație a lui Mihail Neamțu, care are sonoritatea unui baroc căzut pe nicovală: *Timpul morții lui Dumnezeu este inaugurat prin violul sinistru al urii de sine*. Este o rescriere în contextul mileniului III a celebrului

postmodern rezidă tocmai în dezechilibrul său interior – acesta îl determină să se abandoneze condiției stresante a vieții, pentru a scăpa de marile chestiuni existențiale. Se află într-o depresie continuă, justificând existența unei pleiade de „psihologi” (isterie națională, am putea spune, în S.U.A și Occident), care îi „refac” echilibrul prin terapii de exacerbare a propriei personalități.

Analizând impactul mass-media asupra definirii individualismului, conchidem că este covârșitor. Prin toate mijloacele, se urmărește limitarea oricărei forme de implicare personală în demersul de comunicare; suntem deja obișnuiți să auzim sau să citim în presă, într-o țară cu 86% populație ortodoxă, anunțuri de genul: *Astăzi, creștinii ortodocși sărbătoresc Paștele...* Manipularea este evidentă: „creștinii”, adică „ei”, „acea”; nu „noi”, „eu” sau „tu”. Treptat, omul este silit să se disocieze de „ei”, mai ales că este agasat de reclame comerciale sau anunțuri în care este interpelat direct, fiindu-i stimulată puterea egocentrică: „tu decizi...”, „votază!” etc.

b) În plan religios, se impune *secularismul*, curent care neagă, în mod violent, exprimarea religiozității, manifestată în cadrul Bisericilor tradiționale. În definirea lui, se analizează, de obicei, trei aspecte esențiale: 1. pierderea treptată a interesului pentru practica elementelor definitorii religiei de bază, 2. refuzul plictisit al primirii de informații din sfera religioasă, care să justifice în vreun fel existența proniatoare a lui Dumnezeu și 3. combaterea cu orice mijloace a prezenței religioase în interacțiune cu structurile social-politice și economice, considerate strict „laice”. Să le observăm și noi, pe rând:

1. Cea mai mare problemă ridicată de secularizare se pune în plan individual. Așa cum am arătat deja, este o certitudine îndepărtarea omului de trăirea faptului religios în sine. Tot mai mulți oameni se declară indiferenți față de orice exprimare a religiozității. În acest caz, singurul remediu îl constituie întoarcerea la soluțiile vieții spirituale, la valorile perene ale sfințeniei, dorită a se cultiva încă din viața aceasta. Ortodoxia are resurse inestimabile în acest sens; din păcate, ele nu sunt puse în valoare așa cum ar trebui, fiind adeseori estompate de folclorismul, lipsa de evlavie și rutina unor slujitori nevrednici.

2. Secularismul postmodern se caracterizează prin negarea violentă a oricăror forme de religie insitucionalizată, în favoarea făuririi unei religii proprii, descătușate de apartenența la vreo confesiune (celebra sintagmă: *believing without belonging*³). Tuturor Bisericilor, confesiunilor și cultelor li se aduc critici vehemente, începând cu tenebre ce țin de acțiunile lor trecute și sfârșind cu contestări ale pretenției lor rigidități în vremea noastră. De aceea, auzim pe mulți oameni, sub pretexte minore, spunând: „am terminat-o cu Biserica!” Și chiar pun în practică această ruptură, încercând să se țină cât mai departe de orice contact cu instituția în cauză, fie că e vorba de locașul de cult, fie de o posibilă întâlnire cu un sacerdot sau chiar contactul cu un material religios ca atare.

3. La nivelul conducerii politice, există o paletă foarte variată de raportări între secularism și postmodernitate. Există țări în care postmodernitatea s-a instalat definitiv, am putea spune, dar un procent relativ mare din populație se declară a fi

dicton hristic: *Cel ce-și urăște sufletul său în lumea aceasta, acela îl va păstra pentru viața veșnică (Ioan 12,25)*. A se vedea Mihail Neamțu, *Gramatica Ortodoxiei, Tradiția după modernitate*, Editura Polirom, Iași, 2007, pp. 40-41.

³ G. Davie, *Religion in Britain since 1945*, Blackwell, Oxford, 1994, passim, apud Nicolae Achimescu, *Religii în dialog*, Trinitas, Iași, 2006, p. 413

credincioși practicanți (S.U.A. și Japonia). Unele state, deși statutează o anumită confesiune ca fiind religie națională, sunt quasi-seculare (exemplu: lutheranismul în Danemarca), altele, deși se prezintă a fi complet laicizate, sunt conduse din umbră de o religie majoritară (exemplu: Turcia).

La noi, s-a vorbit tot mai mult, în ultima vreme, de necesitatea interzicerii orei de Religie din școlile de stat, punându-se accentul pe definirea separației între cele două instituții. Concomitent, o decizie controversată a Consiliului pentru Combaterea Discriminării a considerat necesar să avertizeze Ministerul Educației și Cercetării asupra scoaterii simbolurilor religioase din instituțiile de învățământ laice. Deși decizia a fost anulată de Înalta Curte de Casație, printr-o hotărâre definitivă recentă (13 iunie 2008), persistă o neliniște în acest caz, căci mediatizarea lui nu a reușit să solidarizeze, așa cum ar fi fost de așteptat, părerile favorabile, decât într-o mică măsură, în timp ce revendicările seculare au fost clamate cu insistență. S-a făcut o prezentare total tendențioasă unor manuale de Religie, care urmărea să atragă sprijinul opiniei publice în favoarea denunțării lor ca fiind abuzive, intolerante și chiar violente. Scopul este, evident, același: marginalizarea, cu orice preț, a religiei, precum și a educării tinerilor în spiritul cunoașterii și trăirii acesteia. Toate aceste acțiuni, vădind semnale clare de promovare a secularismului, în sens de laicizare forțată, au avut, în mod paradoxal, un efect contrar celor așteptat de promotorii lui: Biserica a reacționat ferm, atât prin combaterea erorilor și denigrărilor proferate, cât și prin implementarea unor strategii misionare mai eficiente, însemnând revizuirea și remedierea unor aspecte negative semnalate. În acest caz, ar trebui să recunoaștem secularismului și un rol pozitiv.

Dacă *postmodernismul* acceptă vreun fel de religiozitate, atunci aceasta este cu totul diferită de tot ceea ce omul a experimentat până acum. Este o așa-zisă „totală descătușare”, mergând de la menținerea distorsionată a unor forme tradiționale, neapărat *aggiornate*, până la preluarea sincretică a unor elemente din cultura altor religii sau promovarea unor acțiuni proprii, idei personale sau forme de divertisment – sub forma concretă a unei noi idolatrii, extrem de periculoasă (exemple de „idoli” postmoderni: munca și ascensiunea profesională, familia sau anumiți membri ai acesteia, banii și agonisita materială, idealurile politice, economice sau sociale, ficțiuni din producții media sau din cinematografie, vedete din toate domeniile sau chiar sporturi – vorbindu-se tot mai des de „zeul fotbal”, de pildă). Credința tradițională în Dumnezeu rămâne, de cele mai multe ori, la nivelul unei simple exprimări declarative (Paște și Crăciun transformate în evenimente mondene, cu relevanță preponderent gastronomică, sau, mai nou, experimentate prin turism „exotic” sau celebrate „tinerește” în cluburi și discoteci; slujbele de botez, nuntă, înmormântare – privite doar ca exprimări folclorice, cu o prezență a invitaților în continuă scădere la ritualul religios). Cauza majoră a acestor stări de lucruri rezidă în conceperea lumii ca fiind autonomă și, implicit, idolatrizarea ei, și impunerea unui abis între transcendența Divinității și imanența lumii.

c) Progresul extraordinar al științei și tehnologiei este un factor constitutiv al postmodernității, așa cum am arătat deja. Se pune accent pe cunoașterea intelectuală, ca expresie a unei raționalități exacerbate, promovată cu ajutorul unor mijloace ultramoderne: internet, biblioteci virtuale, baze de date computerizate – toate conduc la o informare detaliată și facilă, dar, în același timp, pot dăuna enorm: sunt suficiente

câteva atacuri contra Bisericii, abil gestionate de către grupuri de interese, pentru a justifica „legitimitatea” poziției detractorilor acesteia, din interior.

În raport cu cosmosul, se observă, deja, consecințele unui comportament iresponsabil al omului postmodern. Avid după bunăstare, el generează și amplifică o criză ecologică de proporții, ale cărei consecințe sunt greu de anticipat pe termen mediu și lung. Aceasta îl afectează, în primul rând, pe om, dar și celelalte specii de animale și plante. Dezinteresul, am putea spune, criminal, al omului față de creația lui Dumnezeu, îl conduce pe acesta la nesupunere și neascultare, întrucât el a fost pus să stăpânească natura, nu să o distrugă.

Cercetările asidue ale științei și tehnologiei actuale vădesc, în unele domenii, o atitudine potrivnică normelor creștine de etică și bio-etică. Bunăoară, „efortul constant de a realiza roboți cu viață psihică asemănătoare omului poate trăda fie o consecință a golirii de conținut a vieții noastre, compensate prin crearea de artefacte cu conștiință, fie o expresie a unei tentații demiurgice”⁴. Aceleași pretenții creatoare se întâlnesc și în metodele de inginerie genetică neîngăduite de Biserică: fertilizarea in vitro și clonarea, unde „joaca de-a Dumnezeu” duce la consecințe fatale, imprevizibile.

d) Globalizarea economică, politică și culturală. Lumea este o imensă piață de desfacere, tot mai multe granițe dispar, se creează alianțe comerciale mondiale. Planul spiritual se cere a-l urma îndeaproape pe cel material; de aceea, se încearcă a se crea un conglomerat din religii, tradiții și culturi diferite. Inevitabil, se ajunge la sincretism, ca țintă ultimă a globalizării. Potrivit specialiștilor, „este important ca „sincretismul” să nu fie înțeles numai în accepțiunea sa negativă, ca o trădare a Ortodoxiei. Biserica nu este o realitate statică, ci una dinamică”⁵. De aici, rezultă și necesitatea continuării dialogurilor ecumenice, multilaterale, în vederea statornicirii unor principii misionare clare, care să gestioneze această sinergie între păstrarea neștirbită a Tradiției și adaptarea discursului la condițiile impuse de modernitate. Se evită, astfel, două primejdii majore, dispuse antagonic: pe de o parte, o izolare care n-ar conduce decât la colapsul unui nedorit suicid, iar pe de alta, o topire a identității, incapabilă să se autodetermine în contextul unui sincretism absolut și definitiv. *Aurea mediocritas* – am putea spune.

În ceea ce ne privește, este necesar să analizăm statutul României ca membră de dată recentă a Uniunii Europene și a N.A.T.O. Din perspectivă religioasă, integrarea țării noastre în structurile euro-atlantice oferă o nouă șansă de afirmare Ortodoxiei. Desigur, Grecia este o componentă deja tradițională a acestor structuri, dar dorința de a-și marca apartenența la Ortodoxie prin respingerea unor echipamente de înregistrare electronică, precum și embargoul impus Macedoniei, au făcut deja să fie tratată ca o excepție. O frumoasă propagandă a fost făcută Ortodoxiei, în trecut, de emigrația rusă; astăzi, însă, dezbinarea și fundamentalismul au schimbat mult opinia occidentală față de creștinismul răsăritean. Conflictul din fosta Iugoslavie au prilejuit mediatizarea excesivă a ideii că naționalismul sârb este osmotic corelat cu Ortodoxia sârbă.

⁴ Adrian Lemeni, pr. Răzvan Ionescu, *Teologie ortodoxă și Știință. Repere pentru dialog*, Ediția a doua, revăzută și adăugită, Editura I.B.M.B.O.R., 2007, pp. 427-428

⁵ Pr. Lect. dr. Radu Petre Mureșan, *Provocări și perspective ale Bisericii Ortodoxe în Uniunea Europeană*, în *Biserica Ortodoxă în Uniunea Europeană. Contribuții necesare la securitatea și stabilitatea europeană*, Editura Universității din București, 2006, p. 167.

România are, așa cum spuneam, o șansă deosebită de a schimba mentalitățile occidentalilor. Apropierea dată de latinitatea limbii se combină cu toleranța și ospitalitatea poporului român. Numeroasele exemple de coexistență pașnică a unor etnii și religii diferite, intrate în dialog pe făgașul ecumenismului local, fac ca România să dea un bun exemplu și altor state. Ortodoxia românească nu este, la origine, nici fundamentalistă, nici intolerantă. Deși există pericolul unor influențe în acest sens, venite fie din direcție grecească, fie rusească, exprimarea religiozității românești nu are nicio șansă de a experimenta o intensă mobilizare de mase, în sens protestatar, ca în situația Rascolului rusesc sau a recentelor manifestații contra cărților de identitate electronice, organizate în Grecia. Mai degrabă, Ortodoxia românească se exprimă viguros și rodnic pe spații mici, în așa numitele „enclave”⁶ – comunități parohiale și monastice, cu bune rezultate în plan misionar, acolo unde datoria evanghelică este împlinită. Cunoașterea acestora de către occidentali, fie prin intermediul vizitelor în scop turistic, fie prin migranții români, care reușesc adeseori să copieze modelele comunităților din țară în spațiile secătuite spiritual ale occidentului secularizat, reprezintă o realitate din ce în ce mai evidentă, cu rezultate notabile în planul creării unei imagini cât mai corecte Ortodoxiei noastre.

Vorbind despre Ortodoxie și Europa, Părintele Teofil Tia⁷ analizează doi poli de opinie: unul format din entuziaștii, puțin numeroși, dar solid instruiți – cu studii temeinice, în țară și, mai ales, în străinătate, iar altul format din cei sceptici, mai numeroși decât primii, însă mult mai incuți, dezvoltând o exprimare confuză și stereotipă.

Un interes deosebit suscită legislația europeană, solicitată uneori a fi luată drept etalon, chiar dacă nu este cunoscută și înțeleasă în întregime. Bunăoară, ea a fost invocată în disputata chestiune a religiei în școli, deși nu există prevederi oficiale la nivelul Uniunii Europene, în acest sens. Este condamnată doar discriminarea, dar în cazul nostru nu poate fi vorba de așa ceva, atâta vreme cât și cele mai mărunte culte, legal recunoscute, sunt libere să țină cursuri de religie adepților lor.

Raportat la cultură, postmodernismul se definește prin două elemente esențiale: promovarea multiculturalismului și valorizarea actelor culturale în raport cu legile economiei de piață. Deși globalizarea este un fapt istoric, ea nu acționează asupra culturii în sens reduționist exclusiv, ci o modelează într-o simfonie de culturi locale, diversificate, ce interacționează între ele prin intermediul mass-mediei și internetului. Șansa lor de supraviețuire este legată, însă, de capacitatea lor de a se mula cerințelor din piață, altminteri, eșecul deși cert, nu lasă urme, deschizând alte oportunități, pe temeiul principiului alterității.

e) Haos și sincretism doctrinar: învățătura tradițională se relativizează, sunt negate doctrine universal valabile, sunt contestate paradigmele unice și valorile religioase absolute. Astfel se distruge, practic, încrederea în structura ecclesială centralizată, fiind mult mai bine primite fracțiunile centrifuge. Este promovată, fără rezerve, mișcarea feministă. Se vorbește, tot mai confuz, de un ecumenism similar întru

⁶ A se vedea cartea pr. prof. Ion Buga, *Teologia enclavelor*, Editura Sfântul Gheorghe Vechi, București, 1995.

⁷ Pr. Lect. Dr. Teofil Tia, *Biserica Ortodoxă Română: reflecții, analize, problematizări*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006.

totul cu sincretismul. Potrivit pr. prof. dr. Gheorghe Petraru, „dacă religia nu a dispărut, conform programului modernist, atunci postmodernitatea decretează egalitatea religiilor, sursa lor în rațiunea omului și nu în transcendent, nu originea divină a religiei, ci crearea ei de către om, care L-a creat și pe Dumnezeu, refuzul Revelației iudeo-creștine ce culminează în Hristos și egalitatea creștinismului cu celelalte religii, limbajul inclusivist, care nu mai face diferență între adevăr și eroare, între dreaptă credință mântuitoare și erezie, în plan ecclesial”⁸. Nu ne miră acest lucru, atâta vreme cât observăm atât respingerea transcendenței lui Dumnezeu, cât și a contingentei lumii. Se propune o spiritualitate nouă, de tip individualist, dublată de o revalorificare a religiosului de tip folcloric, dând Tradiției doar un simplu rol de transmițătoare a unei moșteniri etno-culturale și, abia în planul al doilea, religioase.

O ofensivă fără precedent s-a declanșat recent împotriva lui Iisus Hristos. Confuzia dintre diferitele moduri în care El este perceput l-a făcut pe Mihail Neamțu să afirme că „destinul cultural al Europei nu poate fi gândit independent de această decizie de a pune întrebarea lui Hristos – *voi cine ziceți că sunt Eu?*” (Marcu 8,29)⁹. Din direcția postmodernismului, vin răspunsuri extrem de variate la această întrebare: un întemeietor de religie, un simplu om, un învățător, un profet, un inițiat etc. Toate ocolesc adevărul, sintetizat de răspunsul petrin neechivoc: *Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui Viu*. Multitudinea de variante eronate colectează un specific comun: neagă dumnezeirea lui Hristos și impecabilitatea Lui. Iată motivul pentru care au înregistrat succese răsunătoare *The Da Vinci Code* și documentarul așa-zisului mormânt al lui Hristos, publicat de către *National Geographic*. O societate imorală, care a dinamitat instituția familiei, nu putea să nu aclame varianta unui Iisus Hristos simplu om, concubin al Mariei Magdalena. Aceeași societate, neîncrezătoare în înviere și viața veșnică, a primit cu mare bucurie vestea aflării „mormântului lui Hristos”, cu sarcofagul aferent, plin cu oseminte. Mai ales că această veste nu a venit prin intermediul unui roman polițist, ci în urma unei cercetări „științifice”, purtând girul unui prestigios canal media (nu a contat precaritatea datelor prezentate și lipsa de concludență, nici interesul evident de a extrage o concluzie favorabilă sionismului, dezvoltat de Jakobovici).

f) Impunerea, cu orice preț, a „drepturilor” minorităților, în detrimentul dreptului firesc al majorității. Cu o insistență dusă până la isterie, grupări total nesemnificative ca pondere și reprezentativitate în rândul populației își clamează „drepturi” precum: promovarea homosexualității, scoaterea icoanelor din școli, excluderea religiei dintre disciplinele studiate în „trunchiul comun” din școli etc. Deși lezează dreptul majorității, câștigă teren datorită nepăsării generalizate a societății – o altă caracteristică a postmodernității (lehamitea față de tot, toți și toate). Extremele (și extremismele) sunt promovate gălăgios.

Interesant este faptul că toate aceste grupuri minoritare se declară, cu nonșalanță, victime ale intoleranței și discriminării. Prin acest procedeu, încearcă să sensibilizeze opinia publică deja anesteziată, mizând tocmai pe această apatie generalizată a majorității. Relativismul moral care guvernează în postmodernism își

⁸ Pr. dr. Gheorghe Petraru, *Teologie Fundamentală și Misionară. Ecumenism*, Editura Performantica, Iași, 2006, p. 231

⁹ Mihail Neamțu, *Gramatica Ortodoxiei, Tradiția după modernitate*, Editura Polirom, Iași, 2007, pp. 40-41.

impune regulile: totul este permis; plăcerile, de orice fel, trebuie cultivate. Așa se ajunge ca minoritățile sexuale să fie încurajate, de pildă, de către numeroase forțe de sprijin din cadrul majorității, fără să conștientizeze pericolul legalizării căsătoriilor și adopțiilor pentru cuplurile homosexuale, precum și al publicității deșănțate făcută acestor practici abominabile. Aceeași nepăsare transformă părinții în monștri de indiferență: nu se apleacă asupra educației copiilor, ba chiar încurajează deviații grave, fără să le pese de consecințe.

S-a constatat faptul că școala este un spațiu predestinat dezvoltării unor tensiuni între religie și postmodernitate. Religia își revendică de partea ei spiritul tradițional, iar postmodernitatea clamează necesitatea unui învățământ de tip secular. De aici, inevitabilul conflict. Ca disciplină de studiu, Religia a cunoaște în România un statut cert, fiind respectată libertatea de a se opta sau nu pentru studierea ei, afiliată strict unui cult recunoscut. Tocmai aici apar contestările: se solicită tot mai insistent să se stopeze legătura cu confesiunile girante și să se conceapă o materie-hibrid, care să propună un amalgam de noțiuni religioase, prezentate din exterior, adică critic, sub masca presupusei deprinderi a culturii generale privind istoria religiilor. Se vorbește, în acest context, tot mai des, despre îndoctrinare și intoleranță, ca păcate capitale ale unui învățământ religios de tip confesional. Totuși, dacă se analizează cu obiectivitate fenomenul, se observă că elevii, în urma instrucției la orele de Religie în forma actuală, nu sunt nici îndoctrinați, nici intoleranți. Aceasta este o falsă temere. De fapt, autorii ei urmăresc distrugerea personalității religioase, anihilarea oricărei judecăți echilibrate asupra fenomenului religios și considerarea, *grosso modo*, a tuturor sistemelor religioase ca fiind falimentare. Se intenționează crearea unor generații de tineri neimplicați, dezamăgiți, debusolați, o adevărată masă de manevră pentru manipulările specifice idolilor postmoderni. Cei care nu cunosc și susțin învățătura credinței lor sunt, de fapt, necredincioși, și, în potență, atei.

În privința așa-zisei intoleranțe, am reținut intens mediatizatului caz al unui manual de Religie care a prezentat importul unor practici străine spiritualității și trăirii ortodoxe, pe filiera sincretismului new-age, în speță fiind vorba de yoga. Folosind în acest caz expresia „demonism”, respectivul manual a fost pus la stalpul infamiei, fiind etichetat drept „intolerant”. Avem de-a face cu un caz limpede de contradicție de opinii: pe de o parte, mesajul intransigent al teologiei ortodoxe, inflexibil în materie de doctrină și practică religioasă, iar pe de alta, presiunea tot mai mare venită din partea celor ce doresc schimbări, chiar în forma aceasta a sincretismului oriental.

g) Timpul, comprimat datorită programului „infernă” (clișeu diabolic, de-a dreptul), se decantează exclusiv în prezent. Omul postmodern își trăiește cu prisosință „clipa”; ar vrea să facă totul, dar nu face mai nimic. Timpul trece monoton; viața se scurge fără a realiza, practic, nimic în plan spiritual. Agonisita materială nu-l satisface: în permanență se găsește ceva după care să jinduiască. În plus, există ceva care nu poate fi cumpărat cu nimic: este tocmai timpul, de trecerea căruia se teme îngrozitor, și pe care dorește s-o ascundă (operații estetice, tratamente geriatrie, comportament indecent sau promovare a unui stil de viață nonconformist, adolescentin – la vârsta senectuții, angajarea în muncă și după pensionare, invocând falsa penurie etc.). Trecutul nu-l mai interesează: cultul strămoșilor, cinstirea înaintașilor, ocrotirea părinților

sau bunicilor au devenit tot mai rare (se caută cu disperare instituții de ocrotire - azile, unde să poată fi instituționalizate aceste „poveri” familiale). Viitorul este, la rândul lui, neinteresant pentru omul postmodern. Victimă a autosuficienței, el clamează necesitatea raiului pământesc, experimentat încă din viața aceasta, fără a-și pune problema veșniciei, în care nu crede (la ultimul sondaj, doar 10% din catolicii francezi au declarat că cred în viața veșnică). Cel mult, sunt acceptate, mai degrabă, variantele „îndulcite” ale mai multelor „vieți” percepute metempsihotic în sincretismul oriental, puternic mediatizat în Occident grație teosofiei și antroposofiei.

Așadar, ceea ce-i rămâne omului postmodern este prezentul; definitoriu pentru aceasta este accesoriul său indispensabil – Internetul, care se scrie, în mod obișnuit, într-un prezent continuu.

h) Migrația – favorizează transformarea postmodernistă a societății, prin ambele variante ale sale: 1. din țări sărace, în țări bogate și 2. din mediul rural, în mediul urban. Cei în cauză sunt pasibili a-și părăsi tradițiile, ghidându-se după reperatele impuse de structurile sociale la care sunt siliți să se adapteze.

În ceea ce-i privește pe românii plecați în străinătate, trebuie să arătăm că mediul în care trăiesc aceștia este, de cele mai multe ori, neprielnic exprimării apartenenței lor la Ortodoxie. De aceea, „Ortodoxia în Occident rămâne o prezență discretă, care încearcă să explice mai bine lumii occidentale unele aspecte ale spiritualității sale: icoana, rugăciunea lui Iisus, liturghia bizantină”¹⁰. Este imperios necesar să se asigure asistența religioasă cât mai diversificată în diaspora; de aceea, este laudabilă inițiativa Sf. Sinod al B.O.R. de a spori numărul eparhiilor și parohiilor românești peste hotare. În caz contrar, singura modalitate de a păstra legătura migrantilor cu tradiția și spiritualitatea românească rămâne Internetul, cu toate capcanele lui.

Din fericire, structurile ecclesiale aparținând Bisericii Ortodoxe Române, situate în afara granițelor țării, se bucură de recunoașterea necesară, precum și de drepturile ce li se cuvin, așa cum se întâmplă, bunăoară, în Germania, unde Mitropolia Ortodoxă Română pentru Europa Centrală și de Nord a fost recunoscută recent drept corporație publică¹¹.

Dacă analizăm și fenomenul migrației de la sat la oraș, va trebui să arătăm faptul că mediul rural a fost propice păstrării nealterate a sentimentului religios. Odată cu pătrunderea tehnologiilor moderne, cerute a se implementa în urma integrării României în U.E., este foarte posibil să asistăm la coruperea acestui sentiment. Măsurile misionare de prevenție se impun cu necesitate. Potrivit lui Mirel Bănică, „experiența secularizării occidentale a arătat că există o legătură directă între pierderea identității religioase a unei societăți și ”derularizarea” acesteia”¹².

Ambele forme de migrație conțin în subsidiar o motivație pur materială. Migrantii părăsesc spațiul spiritualității tradiționale, activând într-un mediu, de cele mai multe ori,

¹⁰ Pr. prof. dr. Emanoil Băbuș, *Ortodoxia națiunilor în Europa Occidentală*, în vol. *Biserica Ortodoxă în Uniunea Europeană. Contribuții necesare la securitatea și stabilitatea europeană*, Editura Universității din București, 2006, p. 113

¹¹ Despre aceasta, a se vedea studiul pr. prof. dr. Adrian Gabor, *Contribuții actuale ale Bisericii Ortodoxe Române privind integrarea în Uniunea Europeană*, în vol. *Biserica Ortodoxă în Uniunea Europeană. Contribuții necesare la securitatea și stabilitatea europeană*, Editura Universității din București, 2006, p. 35

¹² M. Bănică, *op.cit.*, p. 31

ostil acesteia. De aceea, pericolul pierderii identității este foarte mare. Capcana întinsă de societățile super-tehnologizate îl găsește, uneori, nepregătit pe omul avid după agonisite pământești. De reținut este faptul că Biserica Ortodoxă nu este potrivnică muncii cinstitute, generatoare de progres material, ci utilizării egoiste a acestui surplus, fără grija față de aproapele și fără cuget treaz la propria mântuire, la care bunurile materiale nu pot contribui decât în măsura în care au fost convertite în fapte ale milei trupești și sufletești.

i) Confuzia între spiritualitatea ortodoxă și ocultismul păgân, datinile folclorice, superstițiile și magia demonică, divinațiile și ghicitoria de orice fel, inclusiv horoscoapele și astrogramele. Este tipică pentru a ilustra consecințele nefaste ale New Age-ului în România. Omul postmodern este victimă sigură: trăiește drama acestei confuzii, în timp ce declamă, autoritar, că nu crede în nimic care să nu poată fi experimentat. Dacă analizăm impactul mediatic al unor produse ale culturii postmoderne, precum *Lord of the Rings* și *Harry Potter*, precum și recrudescența astrologiei, observăm clar că „necredința” invocată este un pretext, pentru a introduce, de fapt, crezuri noi, legate de practicile oculte.

j) Invocarea „norocului” și asumarea riscurilor. S-a creat o adevărată isterie în jurul loteriilor, pariurilor, tombolelor etc. – toate aducătoare de câștig nemuncit. Riscurile, numite adesea „provocări” se întîlnesc la tot pasul: în afaceri, la burse, ba chiar în practicarea unor sporturi și distracții „extreme”. Mentalitatea ce stă în spatele acestor practici relevă, de fapt, pe de o parte, individualismul despre care am vorbit deja (credința că un eventual câștig este perfect convenit, fără a avea vreun resentiment față de numeroșii perdanți), iar pe de altă parte, nihilismul, desconsiderarea sinelui, a familiei, chiar a propriei vieți (concepția că fără risc, nu există câștig, precum și aceea că viața trebuie trăită la intensitate maximă, ea având exclusiv o coordonată trupească și pământească).

k) Exacerbarea violenței reprezintă o altă consecință negativă a postmodernismului în planul concret al viețuirii umane. În goana după bunuri materiale, nu au loc sentimentalismele; unele decizii sunt extrem de dure, lovind chiar în cei mai apropiați membri ai familiei sau prieteni. Violențele domestice sunt la ordinea zilei: neînțelegerile în plan material sunt cauza principală a divorțurilor (de aceea, asistăm la o recrudescență incredibilă a contractelor prenuptiale), iar exagerările privind ritmul și amplexarea muncii dau amploare conflictului dintre generații, în condițiile în care părinții își dedică tot mai puțin timp creșterii și educației copiilor lor. Asistăm, însă, și la alte tipuri de violență: competiția din mediul de afaceri, dorința de promovare și de câștig, violența de limbaj, non-conformismele, conflictele inter-etnice, inter-religioase, inter-statale. Toate acestea sunt legate, indestructibil, de Mamona acestei lumi¹³. Profită, în mod inevitabil, grupările para-religioase sau sectele, a căror răspândire este favorizată de mondializare, dar și de pretențiile împlinirii individualiste: „Individual, ne angajăm pe calea sectară; colectiv – pe calea totalitară”, arată Fournier și Picard ¹⁴.

¹³ Sub masca instaurării „democrației”, declanșarea conflictelor recente în Iugoslavia sau în Golf au ascuns interese economice evidente: accesul la resurse bogate ale subsolului sau, pur și simplu, întărirea industriei de armament.

¹⁴ A se vedea: Anne Fournier, Catherine Picard, *Secte, democrație și mondializare*, cu o prefață de Raymond Forni, trad. de Radu și Rodica Valter, Editura 100+1 GRAMAR, București, 2006, pp. 73-75

l) Rutina este o altă mare capcană a postmodernității. Putem vorbi, deja, de o rigidizare a atitudinilor umane, de o estompare evidentă a trăirilor expresive, a visării, a delicateții, a tandreții. Înconjurat de mașini, omul ajunge, el însuși, o mașină. De aceea, el execută stereotip anumite condiționări existențiale, fără să-și mai dorească progresul spiritual sau depășirea unor „limite” culturale, gnoseologice sau religioase autoimpuse. Starea de confort este asigurată de un serviciu bun, o viață a trupului normală (sănătate și împlinirea nevoilor fizice: hrană, apă, sexualitate etc.), precum și pseudo-cultivare a spiritului, aflat într-o teribilă amorțeală (dependența de televizor, de jocurile pe computer etc.). Orice ar putea strica acest echilibru este privit, din start, ca dăunător. De aceea, există tendința de a impune un program dinainte stabilit, de la care să nu se conceapă admiterea vreunei abateri. Fie ca este vorba de vizitarea unor cluburi, fie vizionarea unor meciuri sau a unor seriale – toate acestea se înscriu, deja, în programul săptămânal, ba chiar zilnic, uneori, al semenilor noștri.

Atunci când se propune schimbarea acestui program, pentru a stimula o creștere duhovnicească -de pildă-, trebuie așteptată o opoziție fățișă, chiar un refuz evident. Aceasta vădește precaritatea echilibrului vieții omului postmodern, centrată în cultura trupului și incultura duhului...

Mai grav este atunci când victime ale rutinei sunt unii slujitori bisericești: preoți care săvârșesc cele sfinte într-o stare de totală platitudine, citindu-li-se pe chip un oarece dezgust față de misiunea lor, ciuntind mereu ritualurile și dând impresia, în permanență, că slujba este pe sfârșite... Mai grav, auzim uneori și voci de monahi care, de dragul respectării tipicului, citesc pasaje lungi (în special, catismele și canoanele utreniei), într-un stil inconfundabil, neinteligibil... Câteva cuvinte rostite din suflet fac mai mult decât mii de vorbe declamate fără participare afectivă!

2. Reacția Bisericii față de provocările postmodernismului

a) În fața individualismului postmodernist, se impune cu necesitate afirmarea identității ortodoxe, ca sistem religios unitar și unificator al tuturor existențelor umane în Hristos Mântuitorul și Domnul. Echilibrul sinergic între transcendența și imanența lui Dumnezeu se susține în teologia ortodoxă grație doctrinei privind energiile divine necreate. Mântuirea se obține prin conlucrare cu harul dumnezeiesc, săvârșind binele, în marea familie creștină – Biserica. Biserica trebuie să constituie un pol viguros de opinie, în fața tendințelor postmoderne de a crea un sistem quasi-secular și laicizant, numit pompos „societate civilă”. Cultivând autonomizarea rațiunii, această societate s-a închis în imanența istoriei, fiind, pe drept cuvânt, „rezistentă la evanghelizare”¹⁵ și „antiontologică”¹⁶. Potrivit pr. prof. dr. Ion Bria, „în timp ce recunoaște ambiguitatea acestei situații, teologia ortodoxă apare de multe ori ca inhibată, ezitantă. Anumite curente din spiritualitatea ortodoxă vorbesc de neîncredere în lumea postmodernă,

¹⁵ Jose Reding, *Le resistance a l'évangélisation. Secularisation et mentalités nouvelles*, în *Revue Theologique de Louvain*, 3/2004, p. 352, apud pr. dr. Gh. Petraru, *op. cit.*, p. 236

¹⁶ Pr. Nicolae Achimescu, *Religii în dialog*, Trinitas, Iași, 2006, p. 406

secularizată, deschizând ușa fundamentalismului ortodox¹⁷. Acest semnal de alarmă are, desigur, un rol profilactic, însă trebuie să ținem seama de faptul că situația României nu este atât de dramatică; este încă relativ departe acel spectru al Europei prospere, dar complet secularizate, propusă de către Papa Ioan Paul al II-lea, în anii 1980-90, spre a i se aplica un amplu program de evanghelizare¹⁸.

În privința logicii discursive, mai ales în plan teologic, este imperios necesar a se conștientiza pericolul exagerării unei formulări abuziv exteriorizate, specifică gnoseologiei postmoderne. Prin contactul nemijlocit cu tehnologia, s-a realizat o adevărată țesătură de mijloace de comunicare între specialiști, care sunt tentați să se raporteze la cercetările venite din exterior, în detrimentul propriei munci, care s-ar cuveni a fi originală și introspectivă. Rețeaua internet, circulația rapidă a publicațiilor și cărților, modernizarea bibliotecilor – au sporit zestrea informațională pe care unii autori, cu abilități compilatorii, o folosesc copios pentru a-și redacta producțiile proprii. Așa se explică predilecția unora de a desfășura adevărate exordii în spațiile rezervate notelor de subsol, care întrec, uneori, în consistență, corpusul operelor în sine. Aceste tipuri de exagerări l-au făcut pe Steven Conor să catalogheze producțiile postmoderniste drept „megacărți care înghit alte cărți, megatexte care includ alte texte”¹⁹.

Definind secularizarea, pr. prof. dr. Nicolae Achimescu arată că pericolul acesteia rezidă în faptul că „economicul triumfă asupra spiritualității, tehnica asupra culturii, politicul asupra moralei, trupul asupra sufletului, temporalul asupra eternității, relativul asupra Absolutului”²⁰. Lupta misionară se duce, așadar, împotriva tuturor acestor inversiuni, având drept temelie descoperirea profetului Isaia, care zice: *Vai de cei ce zic răului bine și binelui rău, care numesc lumina întuneric și întunericul lumină, care socotesc amarul dulce și dulcele amar! (Isaia 5,20).*

b) Se impune cu necesitate realizarea stării de comuniune, ca o replică față de exprimarea singulară. Biserica este marea familie creștină, parohia trebuie să fie o familie în miniatură. Pe lângă eul glorificat încă din modernism, postmodernismul aduce în prim plan și statusul lui „noi”. Cu alte cuvinte, exprimă un sentiment de solidaritate, chiar dacă acesta este lipsit, teoretic, de sustenabilitate prin credință. Sau, cum arată Dan Puric: „Cu cât ne apropiem, cu atât ne despărțim. Ne despărțim lent, ușor. Ne apropiem viețile într-o comunitate economică și ne despărțim sufletele...”²¹. Astfel, trebuie să privim postmodernismul ca pe o parte din noi înșine; nu suntem spectatori ai lumii, ci actori ai ei²² – arată pr. prof. dr. Nicolae Achimescu.

Tendențele de globalizare, sincretismul, aplecarea spre sfera activităților sociale – sunt tot atâtea căi prin care se încearcă regrouparea indivizilor, chiar dacă aceasta nu se realizează totdeauna în forme instituționalizate. Biserica poate prelua aceste tendințe,

¹⁷ Pr. prof. Ion Bria, *Teologia ortodoxă în România contemporană. Evaluări și perspective*, Trinitas, Iași, 2003, p. 121

¹⁸ +Prof. Dr. Nifon Mihăiță, Arhiepiscopul Târgoviștei, *Misiologie creștină*. Curs pentru uzul Facultății de Teologie, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura ASA, București, 2005, p. 169

¹⁹ Steven Conor, *Postmodernist Culture*, Blackwell Publishers, Oxford, 1994, p. 47, apud Adrian Lemeni, pr. Răzvan Ionescu, *op. cit.*, p. 447

²⁰ Pr. prof. Nicolae Achimescu, *op. cit.*, p. 386

²¹ Dan Puric, *Cine suntem*, Editura Platytera, București, 2008, p. 46, 53

²² Pr. prof. dr. Nicolae Achimescu, *op. cit.*, p. 398

valorificându-le în scopul trezirii celor în cauză din amortirea religioasă. Prin programe sociale, ecologice, misionare, prin pelerinaje, acțiuni culturale, manifestări pentru tineret, prin valorificarea resurselor internetului și mass-mediei, Biserica poate ajunge ușor la sufletele celor dornici de comuniune. Ea poate să-L vestească tuturor pe Iisus Hristos, Cel care a adus lumii iubirea divină, ca factor de biruință asupra patimilor egoiste, dezumanizante și anticomunitare²³.

c) Întregul tezaur doctrinar, moral și cultic al Ortodoxiei reprezintă o moștenire intangibilă. Biserica poate și trebuie să ia parte la dialoguri ecumenice, multilaterale, pentru a-și exprima cu tărie fidelitatea față de Adevăr, față de un dat doctrinar care nu este subiect de negocieri sincretiste. Are, așadar, datoria de a fi mărturisitoare, întru iubire și răbdare. Totodată, ea respinge ca fiindu-i străine toate rătăcirile ideologiilor eretice, emancipărilor de tip feminist, precum și ale deviațiilor morale de orice fel. Vocea Bisericii, mai ales în țările majoritar ortodoxe, trebuie să răsune în forță, pentru a demasca impostura acelor minorități irelevante numeric, dar curajoase până la impertinență. Pluralismul poate reprezenta o provocare pentru Biserică, atâta vreme cât ajută la filtrarea și decantarea adevăratei învățături, în comparație cu oferta ideologică postmodernă. Pluriconfesionalismul obligă Biserica la acceptarea dialogului și, totodată, la combaterea fermă a contra-mărturiei (prozelitismului). Totodată, este necesară și o responsabilizare mai înaltă a structurilor ecleziale centrale și locale, în vederea depistării și remedierii acelor sincope din activitatea misionară și pastorală, care pot aduce atingere întregii Biserici, odată mediatizate.

d) Sfânta Tradiție rămâne normativă pentru Biserică, deși există destule voci contestatoare, care încearcă să acrediteze ideea că între tradiție și modernitate este un antagonism ireductibil. Acest lucru nu este adevărat. Deși fidelă tezaurului doctrinar, moral și cultic moștenit, Biserica nu rămâne închisă în trecut, ci vine în întâmpinarea provocărilor prezentului, adaptându-și discursul și strategiile misionare față de acestea. Vorbind despre atributul modernității aplicat teologiei Bisericii noastre, prot. Marc-Antoine Costa de Beauregard, îl califică drept „actualizarea sa continuă prin Duhul”²⁴. Iar ierom. Savatie Baștovoii, în această privință, conchide: „mesajul creștin nu are nevoie să fie completat, deoarece exprimă plinătatea; totuși, el are nevoie să fie explicat și transmis”²⁵. Potrivit pr. prof. dr. Valer Bel, „unul dintre imperativele misionare actuale este acela de a predica Evanghelia și a transmite Tradiția în rândul celor ce nu cunosc pe Hristos sau sunt creștini numai cu numele”²⁶. Din păcate, unele „adaptări” s-au făcut în pripă, suferind de stridența lipsei de autenticitate. Este cazul kitsch-urilor pătrunse, pe scară largă, în biserici și mânăstiri: icoane necanonice, stiluri de cântare nespecifice, candelă și lumânări în suport de plastic sau de aluminiu, flori de plastic, becuțe multicolore, obiecte cu întrebunțări profane, decorate cu simboluri religioase etc.

²³ Georgios I. Mantzaridis, *Globalizare și universalitate. Himeră și adevăr*, traducere de pr. prof. dr. Vasile Răducă, Editura Bizantină, București, 2002, p. 186

²⁴ Protoiereu Marc-Antoine Costa de Beauregard, *Teologie și Știință: o sinergie*, Postfață la vol. Adrian Lemeni, pr. Răzvan Ionescu, *Teologie ortodoxă și Știință. Repere pentru dialog*, Ediția a doua, revăzută și adăugită, Editura I.B.M.B.O.R., p. 498

²⁵ Ierom. Savatie Baștovoii, *Ortodoxia pentru postmoderniști*, Editura Cathisma, București, 2007, p. 72

²⁶ Pr. prof. dr. Valer Bel, *Misiune, parohie, pastorație. Cordonate pentru o strategie misionară*, Editura Renașterea, Cluj – Napoca, 2002, p. 53

e) Biserica trebuie să conștientizeze impactul teribil al tehnologiei asupra societății. Manipularea prin mass-media, accesul generalizat al oamenilor la presă și internet pot fi arme teribile întoarse contra Bisericii. Este suficientă mediatizarea unor probleme interne (ex. Tanacu) și Biserica are de suferit. Nu avem voie să neglijăm puterea mass-media: în mentalitatea omului simplu din mediul rural, impactul produs de tehnicile de manipulare poate fi fatal. Este obligatorie prevenirea oricăror atacuri de presă contra Bisericii și stingerea din fașă a oricăror posibile surse ale acestor atacuri. De asemenea, trebuie găsite soluții viabile pentru a lupta contra tentativelor de manipulare, extrem de frecvente în cazul canalelor media comerciale, dar prezentă, încă, și în cazul celor rămase, teoretic, sub control etatizat.

Propriile canale de comunicare media ale Bisericii constituie o bună soluție misionară. Este singura, de fapt, care poate contrazice fatalismul unor autori, precum Mirel Bănică: „Orice antenă de televiziune prin satelit din satele românești reprezintă în viitor un practicant ortodox... mai puțin”²⁷ – afirma el, foarte recent. Tocmai pentru trezirea spirituală, pentru înmulțirea creștinilor cu fapta, și nu cu numele, Patriarhia Română a înființat anul trecut Centrul de presă Basilica, compus din: Televiziunea Trinitas, Radio Trinitas, Publicațiile Lumina, Biroul de Presă și Agenția de Știri.

Se impune o mai bună valorificare a resurselor internetului. Asistăm la înmulțirea site-urilor cu conținuturi ortodoxe sau de promovare a Ortodoxiei. Din păcate, multe dintre acestea nu reprezintă poziții oficiale ale Bisericii, la nivel central sau local, ci păreri proprii ale unor autori obscuri. Ele se disting, mai degrabă, „prin violența limbajului anti-ecumenic și respingerea modernității, beneficiind, paradoxal, tocmai de mijloacele de expresie puse la dispoziție de către aceasta”²⁸. Chiar dacă unele postări, mai ales cele din *Forum-uri*, sunt efemere, răul se poate face, prin mutilarea conștiințelor. Este foarte grav faptul că multe dintre aceste site-uri au o audiență mai mare, uneori, decât cele oficiale, ale Patriarhiei, ale diverselor eparhii, mânăstiri sau parohii. Mesajul lor, cu tenta unei Ortodoxii fundamentaliste, străină duhului Evangheliei lui Iisus Hristos, se combină, adesea, cu viziuni de materiale video sau vânzări de cărți și obiecte bisericești, pentru atragerea vizitatorilor. O reacție față de acest fenomen trebuie să fie rapidă, fermă, și să țină seama de următoarele considerente:

- în primul rând, trebuie încurajate site-urile oficiale, ale unităților bisericești. Acestea să fie în permanență aduse la zi, conținând elemente care să le facă atractive: fotografiile, materialele audio-video, știri, forumuri de discuții. Preoții sau responsabilii direcțiilor de tineret din comitetele parohiale pot și trebuie să se angajeze în activitatea de moderatori ai acestor comunicări on-line;
- este necesară o avertizare a credincioșilor asupra faptului că unele domenii on-line, deși se prezintă a fi ortodoxe, denigrează în mod grav Biserica, pe slujitorii ei și, mai ales, conducerea superioară bisericească;
- în același timp, prin anchete ferme, trebuie depistate persoanele sau instituțiile aflate în spatele acestor site-uri „pirat”²⁹, pentru a li se cere intrarea în rândulă sau pentru a

²⁷ Mirel Bănică, *op. cit.*, p. 9

²⁸ *Ibidem*, p. 14

²⁹ Este cazul unei structuri autointitulată „Biserica Ortodoxă Liberă”, existentă doar virtual, în spatele site-ului www.ortodox.net

fi pedepsite abuzurile. Acest lucru este posibil, într-o oarecare măsură, doar în cazul site-urilor oficiale. Pentru *Forum-uri*, este complet inutil. Aici avem de-a face cu un „spațiu de expresie prin definiție incontrollabil”³⁰, întrucât mulți dintre cei afiliați trăiesc o adevărată dedublare: se ascund în spatele unor pseudonime, pentru a refuza de sub presiunea unor angoase existențiale, de cele mai multe ori ateiste și antiecclesiale. Mai gravă este predilecția acestora de a semăna confuzie în spațiile virtuale de exprimare ortodoxe, asociindu-se reprezentanților unor secte și grupări, direct interesați în destabilizarea religiei majoritare. Din păcate, răspunsurile ortodocșilor, ascunși sub aceleași tipuri de pseudonime, sunt, de cele mai multe ori confuze, inculce din punct de vedere teologic, nefundamentate biblic, ascunse șablonard în spatele unor clișee de tipul „Sfinții Părinți afirmă cutare lucru...” și, cel mai grav, fundamentaliste: pline de ură confesională, îndreptată de-a valma contra tuturor celor ce nu sunt ortodocși (laolaltă: catolici sau adepți ai satanismului) și totalmente, antiecumenice. Această stare de lucruri i-a făcut pe unii cercetători să vorbească, deja, despre un „new-age ortodox”³¹.

f) Sesizând o apropiere tot mai vizibilă între opiniile savanților și învățătura creștină, Biserica a inițiat, cu foarte îmbucurătoare rezultate, dialogul religie-știință. Acest dialog trebuie să continue și să se amplifice în viitor. Dintre temele extrem de actuale aflate în discuție, remarcăm: cauzalitatea divină a cosmogoniei, depășirea tezei eternității universului, problema timpului, ontologia fizicii cuantice, principiul antropic, teoria complementarității³² ș.a. Despre teleologia existenței, un mare savant, Samuel W. Hawking, afirma că definirea ei corectă și completă ar însemna triumful rațiunii umane³³. Coroborată cu teza teologului catolic Karl Rahner, potrivit căruia singura chestiune existențială valabilă este problema mântuirii, afirmația lui Hawking devine extrem de interesantă, căci recunoaște limitele științei în privința expunerii cauzelor și scopurilor ultime ale existențelor, recunoscând, totodată, rolul credinței, bazată pe rațiunea luminată de Revelație, în definirea corectă și completă a acestora.

Ian G. Barbour, la rândul lui, afirmă: „fizica cuantică ne oferă o bază credibilă pentru înțelegerea existenței lui Dumnezeu”³⁴. Iar Ieromonahul Savatie Baștovoii concluzionează: „nu există nicio contradicție între Ortodoxie și dezvoltarea tehnică...în ce ne privește pe noi, știința nu face decât să întărească dogmele ortodoxe”³⁵.

g) Este imperios a se realiza scoaterea fiilor Bisericii din această „turbină” postmodernă a propriei „devenirii” dezechilibrate, generatoare de stres și pustiitoare de suflet. Rolul duhovnicilor este covârșitor: la scaunul duhovniciei se pot modela conștiințele. Posibile soluții: diminuarea expunerilor la manipulările din mass-media, accentul pus pe cultură, lectură biblică și patristică, dezvoltarea trăirii religioase

³⁰ Mirel Bănică, *op. cit.*, p. 15

³¹ *Ibidem*, p. 19

³² Formulată pentru prima dată în 1927 de către savantul danez N. Bohr, teoria complementarității este utilizată în teologie de către Thierry Magnin, mai cu seamă în ceea ce privește dogma trinitară și cea hristologică. A se vedea Thierry Magnin, *Între Știință și religie. Căutare a sensului în lumea de azi*, cu o prefață de Basarab Nicolescu și o postfață de Henri Manteau – Bonamy, trad. de Simona Modreanu, Editura Junimea, Iași, 2007, passim.

³³ Samuel W. Hawking, *Scurtă istorie a timpului. De la Big-Bang la găurile negre*, traducere de Michaela Ciodaru, Editura Humanitas, București, 1995, p. 209

³⁴ Ian G. Barbour, *When Science Meets Religion*, Ed. Harper, San Francisco, 2000, p. 83, apud Adrian Lemeni, pr. Răzvan Ionescu, *op. cit.*, p. 366

³⁵ Ierom. Savatie Baștovoii, *op. cit.*, p. 273

autentice, ieșirea din tiparele modei. Se impune o slujire pastorală și misionară adaptată specificului noilor provocări postmoderne: exacerbarea ocultismului, a manifestărilor violente, precum și situațiile concrete ale fenomenului migrației, raportat atât la țara de proveniență, cât și la țara în care se migrează.

Potrivit Ieromonahului Savatie Baștovoii, „deosebirea dintre omul religios și omul necredincios stă în aceea că primul trăiește pentru a-și asigura un viitor – veșnicia, iar al doilea, pentru a-și asigura un trecut – gloria deșartă”³⁶. Interesant este faptul că ambele situații sunt reproduse pe frontispiciul intrării principale din principalul cimitir bucureștean – Bellu: „fericirea cerească/gloria pământescă”. Acolo, în cimitir, se vedește nulitatea râvnitei „glorii” și importanța pregătirii pentru veșnicie: „lecția fundamentală a creștinismului este să te-nvețe cum să mori”³⁷.

h) Nu este suficientă implicarea Bisericii în construcția și exploatarea așezămintelor sociale. Ea trebuie să-i responsabilizeze pe fiii ei asupra cazurilor negative, înmulțite paroxistic, care conduc la supraaglomerarea acestor centre. Abandonarea bătrânilor este contrară poruncii a 5-a din Decalog. La fel, neîngrijirea copiilor poate fi echivalentă unei crime. Nepăsarea față de cazurile delicate, care necesită ocrotire, este o coordonată esențială a egoismului postmodernist³⁸. Individul refuză orice implicare, considerând că are alte priorități ce țin de ascensiunea sa socio-economică, pasând responsabilitatea pe umerii Bisericii, statului sau altor foruri specializate în a acorda asistență socială „specializată” – de fapt, standardizată, întrucât se adresează unei comunități defavorizate privită în întreg, și nu în particular, așa cum s-ar fi petrecut lucrurile în sânul familiei.

Pe de altă parte, Bisericii i se reproșează inexistența unei doctrine sociale coerente. Nu se înțelege, însă, faptul că teologia, ca *știință a științelor*, trebuie să fie deasupra, și nu integrată ramurilor de cercetare socială. „Doctrina socială a Bisericii este conținută în lecția slujirii aproapelui ca icoană a lui Dumnezeu”³⁹, afirmă M. Neamțu, care o vede pe aceasta ca pe o extensie a activității liturgice a Bisericii. Este ceea ce numim *Liturghia de după Liturghie*, prin care punem în practică îndemnul dat de Mântuitorul Iisus Hristos în jertfa Sa actualizată permanent în Biserică, de a ne jertfi și noi, la rândul nostru, pentru semenii (parabola samarineanului milostiv și contextul rostirii ei – Luca 10, 25-37).

În încheiere, ajungând în actualitate și în contemporaneitate, deci și în postmodernitate, voi susține că demersul misionar al Bisericii trebuie să cuprindă conceptul potrivit căruia Biserica nu este în fond, doar comunitatea cu număr mare sau foarte mare de membri ci chiar și cea cu numărul cel mai mic, dar în care sălășluiește mărturia cea duhovnicească despre trăirea în viața noastră a vieții lui Iisus Hristos, cea autentică. *„Astfel înțeleasă, misiunea nu este reprezentată de un proiect grandios, asemeni unei caracatițe care cuprinde totul în sine – acesta este de dorit numai pentru a conferi unitate de plan și acțiune sistemului – ci de intervenția în micro, de îndeplinirea misiunii de păstor de suflete și a aceleia de următor al Mântuitorului, calitate pe care o*

³⁶ *Ibidem*, p. 79

³⁷ Dan Puric, *op. cit.*, p. 38

³⁸ M. Neamțu arată că *postmodernii sunt primii care evită realismul confruntării(...) cu suferința*. *Op. cit.*, p. 263

³⁹ *Ibidem*, p. 245

are orice creștin botezat, nu numai clericul și nu numai cei cu anumite răspunderi în Biserică.” Așadar, iată și de aici constatăm faptul că Ortodoxia este o formă de creștinism (neseccularizată în conținutul și fondul ei intrisec) extrem de rafinată, de nobilă, de fină, pe care puțini o știu astăzi aprecia sau gusta în profunzimea ei dintru început, lucru pentru care ne rugăm Lui Dumnezeu – Cel în Treime preamărit, să ne ajute și să ne lumineze mințile, cele acoperite de umbra păcatului și a morții!...

Concluzie

Prelegerea de față încearcă să sintetizeze câteva trăsături definitorii ale postmodernității, ca o necesitate a contextualizării corecte a misiunii Bisericii Ortodoxe. Lipsit de pretenția de a fi exhaustiv, (lucru, de altfel, imposibil), materialul acesta se dorește a fi un ghid folositor mai bune înțelegeri a provocărilor postmodernismului, ca și a modurilor în care Biserica le poate folosi sau respinge. Stadiul societății actuale, cu toate coordonatele sale definitorii, nu poate surprinde Biserica, ea însăși chemată să-și deschidă mesajul către oameni, atât ca indivizi, cât și ca grup social. De aceea, Biserica trebuie să folosească toate strategiile misionare adaptate vectorului postmodern de exprimare existențială, spre a defini acel nou tip de umanism, destinat zilei de mâine, despre care Preafericitul Părinte Patriarh Daniel afirmă că „trebuie să redescopere legătura profundă dintre libertate și sfințenie”⁴⁰.

Drd. Stelian Gomboș

⁴⁰ Metropolitan Daniel Ciobotea, *Confessing the Truth in Love. Orthodox Perceptions of Life, Mission and Unity*, Trinitas, Iași, 2001, p. 179.